

Bartłomiej Czyżewski

Łódzkie żetony – przegląd i charakterystyka

23 listopada 2023 r.

Pieniądz zastępczy – co to?

Różnego rodzaju znaki pieniężne emitowane przez podmioty nieuprawnione do emitowania oficjalnego pieniądza np. prywatne banki, samorzady, osoby prywatne. Jego celem jest tymczasowe zastąpienie pieniądza państwowego, legalnego.

Główne przyczyny wybijania pieniądza zastępczego:

- brak dostępności oficjalnego pieniądza,
- zamknięcie obiegu pieniężnego na określonym terenie,
- chęć ułatwienia lub usprawnienia pracy,
- zarobek.

Po raz pierwszy pieniądz zastępczy pojawił się w Polsce w drugiej połowie XVI w.

Pieniądz zastępczy w Łodzi

- Zastępczy pieniądz papierowy pojawił się w Łodzi w dniu 1 lipca 1860 r. Został wyemitowany przez Ludwika Geyera w związku z kryzysem monetarnym na terenie Królestwa Kongresowego i w Imperium Rosyjskim.
- Nie jest znana dokładna data pojawienia się w Łodzi zastępczego pieniądza metalowego.
- Najprawdopodobniej pierwsze łódzkie żetony zostały wyemitowane na zlecenie aptekarza Maurycego Spokornego, który w latach 1884-1903 prowadził dwie apteki przy ul. Piotrkowskiej.

Pieniądz zastępczy w Łodzi

- Najmłodszym żetonem jest żeton pamiątkowy, wybity przy okazji wystawy „Od wielości do jedności. Niepodległej Polski droga do złotego”, prezentowanej w MAiE w Łodzi w okresie 16 października 2018 r. - 31 marca 2019 r.

- Łączną liczbę łódzkich żetonów i monet zastępczych można szacować na ok. 200-250 rodzajów.

Pieniądz zastępczy w Łodzi

- Żetony dla fabryk przygotowywano na terenie zakładów fabrycznych.
- Żetony można było także zamówić u lokalnych grawerów, rytowników.
- W zasadzie jedynym zidentyfikowanym łódzkim zakładem, produkującym żetony jest przedsiębiorstwo należące do Bronisława Grabskiego, które wybijało monety dla wojska.

↑ *Łódzki Klub Sportowy 1908-1933*, Łódź 1933 r., bs.

→ *Podręczny Rejestr Handlowy 1926 r. [Cz. 1]*, s. 72

72

Produkuje:
Wyroby metalowe
artykuły ekwipunku wojskowego
guziki oficerskie
" żołnierskie
" dla personelu kolejow.
" " pocztow.
" " straży ogniowych
Masowy wyrób artykułów
tłoczonych z blachy
rury i kolana karbowane do pieców
piecyki kuchenne
patelnie, szufelki, szpadle
OKUCIA BUDOWLANE
PUSZKI BLASZANE
wszelkiego rodzaju
Wyroby fibrowe i skórzane
Przedmioty ekwipunku wojskowego
i wszelkiego rodzaju wyroby
rymarsko-siodlarskie
Walizy fibrowe
DASZKI DO CZAPEK
wojskowych
kolejowych
pocztowych
cywilnych

9517 **ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE**
Bronisław Grabski
ŁÓDŹ, ul. Zakątna 59/61 Telefon № 38-53
Istnieje od 1925 roku
Swiadcstwo przemysłowe IV kategorii
Kapitał zakładowy 50.000 Złotych
Pracowników zatrudnia 34
PRZEDSTAWICIELSTWA WŁASNE: w Warszawie, Poznaniu i Krakowie
R-ki bieżące: Bank Polski, Oddział w Łodzi
Bank Handlowy w Warszawie, Oddział w Łodzi
Bank Handlowy w Łodzi
Bank Gospodarstwa Krajowego, Oddział w Łodzi
P. K. O. Konto czekowe № 63413
Właścicielem firmy jest p. Bronisław Grabski — ul. Kopernika
№ 6. Intercyzy nie zawarł.
p. Br. Grabski podpisuje:

Pieniądz zastępczy w Łodzi

ZAKŁAD RYTOWNICZY

A. Kessler

ŁÓDŹ, ul. WÓLCZAŃSKA 91

wykonywa

ODZNAKI **PLAKIETY**
Wszelkiego rodzaju **ORDERY**
GWOŹDZIE

Łódzki Klub Sportowy 1908-1933, Łódź 1933 r., bs.

Zakład grawersko-pieczętarSKI
i fabryka szyldów mosiężnych

F. Szczepański

ŁÓDŹ, ul. Piotrkowska № 128.

Wykonywa monogramy, faksimile, żetony
i gawury na wszelkich metalach.

441

Czas Kalendarz 1909, k. 569

Pracownia Grawerska **Henryk Zdziebczyński** Łódź,
ul. Piotrkowska 105

Lewa oficyna, II wejście, parter.

wykonuje monogramy, faksimile, żetony, odznaki sportowe, szyldy mosiężne, stemple stalowe, kauczukowe i mosiężne. Grawiury na srebrze, złocie i platerach. Gwoździe do sztandarów oraz wszelkie prace wchodzące w zakres grawerstwa. Wykonanie solidne.

Ceny przystępne.

Przemysł, Handel, Rolnictwo. Informator 1939, k. 336

Żetony przemysłowe - deputatowe

- Stanowiły część wynagrodzenia,
- upoważniały do otrzymania określonego artykułu spożywczego, napoju lub całego posiłku,
- nie posiadały nominału wyrażonego w jednostkach pieniężnych, a w określonych artykułach, bądź posiłkach.

Żetony przemysłowe - deputatowe

Tania Kuchnia Robotnicza Towarzystwa Akcyjnego
I.K. Poznańskiego

1 bochenek

prawd. ok. 1918-1939 r.

Gefolgschafts Küche K.T. Buhle Litzmannstadt

Żeton na jeden posilek

1940-1945 r.

Żetony przemysłowe – zastawne (kaucyjne)

- Były używane przy sprzedaży towarów,
- stanowiły formę kaucji oraz potwierdzenia zakupu danego towaru w konkretnym sklepie
- przy zwrocie towaru (np. butelki) i żeton klient otrzymywał z powrotem kwotę kaucji.

Hurtownia owoców i warzyw Leo Häusera przy ul. Targowej 6

Żeton zastawny, prawdopodobnie za skrzynki

1940-1945 r.

Żetony przemysłowe - „zastawne”

- Były używane w zakładach usługowych,
- pełniły funkcję pokwitowania przyjęcia zlecenia (np. zamówienia leków) lub wykonania usługi (np. naprawa oddawanego przedmiotu),
- klient zwracał taki żeton przy odbiorze towaru lub oddanego przedmiotu.

Zakład jubilerski „A. Kantor Spadkobiercy”
przy ul. Piotrkowskiej 72 (1928-1939 r.)

Żetony przemysłowe - marki narzędziowe

- Pozwalały pracownikom na pobranie niezbędnych narzędzi do pracy,
- po zakończeniu pracy pracownik, zdając wypożyczone wcześniej narzędzia, odbierał swój żeton,
- posiadały najczęściej oznaczenie danej fabryki, czy przedsiębiorstwa oraz numer.

Kolej Elektryczna Łódzka - 1925-1939 i 1945-1948

Żetony przemysłowe - marki narzędziowe

ZDZ Łódź

okres PRL-u

Nieznana łódzka fabryka lub przedsiębiorstwo

okres PRL-u

Żetony kelnerskie

- Miały na celu ułatwienie rozliczeń między kelnerami, a kasą lokalu.
- W Łodzi były stosowane w licznych lokalach, jednak obecnie znane są emisje jedynie z kilku z nich.

Cafe Savoy przy ul. Krótkiej 6 (ob. ul. Traugutta 6)

prawd. 1920-1939 r.

Żetony kelnerskie

Grand Cafe przy ul. Piotrkowskiej 72

prawd. 1918-1939 r.

Bar Angielski przy ul. Piotrkowskiej 32 lub przy pl. Wolności 11

prawd. 1918-1939 r.

Żetony chórów, klubów i stowarzyszeń

- Wiele z istniejących w Łodzi stowarzyszeń sportowych, towarzystw śpiewaczych i chórów, organizacji etc. posiadało własne kawiarnie, restauracje, jadłodajnie, bufety, herbaciarnie i cukiernie.
- Najprawdopodobniej żetony emitowane w imieniu w/w podmiotów funkcjonowały w charakterze żetonów kelnerskich, bądź były rozdawane najbiedniejszym członkom danego podmiotu lub społeczności, a następnie wykorzystywane w w/w lokalach do zakupu posiłku lub napoju.

Żetony chórów, klubów i stowarzyszeń

Łódzkie Stowarzyszenie Techników z siedzibą przy
ul. Piotrkowskiej 102

prawd. 1914-1918 r.

Niemieckie Stowarzyszenie Szkolne z siedzibą
przy al. Kościuszki 65

prawd. 1907-1920 r.

Żetony chórów, klubów i stowarzyszeń

Zawodowe Stowarzyszenie Przędzalników
z siedzibą przy ul. Suwalskiej 11

1918-1939 r.

Łódzkie Towarzystwo Gimnastyczne „Siła” z siedzibą
przy ul. Sienkiewicza 54, a po 1918 r. przy ul. Głównej 17

prawd. 1907-1918 r., lub do 1939 r.

Żetony chórów, klubów i stowarzyszeń

Polski chór Katedralny Sumowy przy kościele św. Stanisława Kostki
prawd. 1910-1939 r.

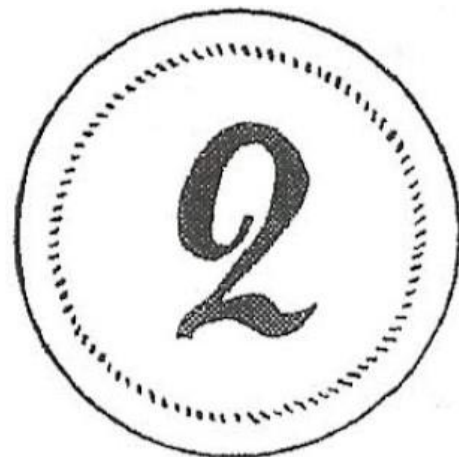

Towarzystwo Pomocy Obywateli Austro-Węgierskich
z siedzibą przy ul. Piotrkowskiej 243
1906-1918 r.

Monety wojskowe

- Monety wojskowe po raz pierwszy pojawiły się w armii Imperium Rosyjskiego w 2. połowie XIX w. Był wykorzystywany przez oficerów w klubach oficerskich do rozliczania się z bufetem.
- Wojsko niemieckie wprowadziło pieniądź zastępczy prawdopodobnie dopiero w 1914 r. Wykorzystywany był m.in. w kantynach, „domach żołnierza”.
- W wojsku II RP pojawił się w 1925 r. jako środek płatniczy do ewidencji i kontroli sprzedaży towarów na kredyt. Pobrane w pieniądzu wojskowym pożyczki następnie były potrącane z żołdu.

Monety wojskowe (1910-1914 r.)

Klub oficerski 3. Batalionu Strzelców

2 (kopiejki)

Źródło: B. Sikorski, Nieznane lub mało znane monety zastępcze i żetony z obszaru byłych zaborów: rosyjskiego i austriackiego. Katalog, tom IX, Pila 2010, str. 41, poz. XXX

Klub oficerski 4. Batalionu Strzelców

2 (kopiejki)

Źródło: B. Sikorski, Nieznane lub mało znane monety zastępcze i żetony z obszaru byłych zaborów: rosyjskiego i austriackiego. Katalog, tom IX, Pila 2010, str. 42, poz. XXX

Monety wojskowe (1914-1918 r.)

Dom Żołnierza / Gospoda Żołnierska przy ul. Średniej 16 (ob. ul. Pomorska 16)

15 (fenigów)

Monety wojskowe (1925-1939 r.)

Kasyno Podoficerów Zawodowych 28. Pułku Strzelców Kaniowskich

50 groszy

Spółdzielnia 31. Pułku Strzelców Kaniowskich

2 złote

Dukaty lokalne

- Po raz pierwszy dukaty lokalne zostały wybite na zlecenie Urzędu Gminy Jastarnia i służyły turystom w wakacje 2006 r.
- Z uwagi na duże zainteresowanie turystów i kolekcjonerów w następnych latach dukaty lokalne pojawiały się w coraz większej liczbie miejsc. U szczytu ich popularności ok. 2013 r. można je było spotkać w kilkudziesięciu miejscowościach.
- Dukaty lokalne można było wykorzystywać przez ściśle określony czas do zakupów w wybranych lokalnych sklepach.
- W Łodzi dukaty lokalne „łódki” wyemitowano dwukrotnie: w 2009 oraz 2010 r. Prezentowały bohaterów bajek łódzkiej wytwórni „Se-Ma-For” tj. Misia Uszatka oraz pingwina Pik-Poka.
- „Łódki” wybito w Mennicy Państwowej (2009 r.) oraz Mennicy Czeskiej (2010 r.) z wykorzystaniem mosiądzu, bimetalu (mosiądz+miedzionikiel) oraz srebra.
- W 2011 r. dodatkowo wybito dukaty z 2010 r. o nominale „6 łódek” z wykorzystaniem tampondruku.

Dukaty lokalne

104 łódki z 2009 r.

Srebro + tampondruk

Nakład: 1.000 szt.

6 łódek z 2010 r.

Mosiądz

Nakład: 5.000 szt.

Dziękuję za uwagę 😊

